

Cihangir KIZILÖZEN

Prof. Dr. | Prof. Dr.

Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gümüşhane-TÜRKİYE
Gümüşhane University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Gümüşhane-TURKIYE
ORCID: 0000-0002-4202-1868
cihangir.kizilozen@gumushane.edu.tr

Dedem Korkut Kitabı'nda İnce Anlam Ayırımı II: Esen Olsa, İster Olsa

Öz

Dedem Korkut Kitabı'nda yinelenen dizeleri oluşturan birimlerin kimi zaman başka birimlerle yer değiştirdiği görülmektedir. Araştırmacılar, tekdüzeleştirme yöntemini kullanarak değişime uğramış bütün birimleri, yanlış yazıldığı gerekçesiyle onarmışlardır. Üzerinde durduğumuz *ister olsa* kalıbı da bunlardan biridir. Metinde beş kere *esen olsa* biçiminde kullanılan kalıbın bir dizede *ister olsa* biçiminde kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırmacılar, yanlış yazıldığı düşüncesiyle *ister* biçiminde yazılan birimi, *esen* olarak düzeltmişlerdir. Bu biçimin kullanıldığı dizeye kattığı anlam göz önünde bulundurulduğunda ise kullanılan biçimin yanlış yazılmadığı; aksine yazıldığı gibi değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Metnin söylem çözümlemesi yapıldığında da söz konusu birimin geçtiği bağlama kattığı anlamdan dolayı doğru yazıldığı anlaşılmaktadır. Ele aldığımız bu örnek üzerinden yola çıktığımızda, metinde geçen onlarca birimin bağlamın ihtiyaç duyduğu anlamdan dolayı değişime uğradığını görüyoruz. Araştırmacılar, farklılık gösteren birimleri, düzelterek metnin yüzey yapısında (ses/biçim) birlik sağlamışlardır; ancak bu düzeltmelerle onlarca dizinin derin yapısını (anlam) bozarak dizeler arasındaki ince anlam ayrımını ortadan kaldırmışlardır. Çalışmamızın örneklemini oluşturan *ister* biriminin *esen* olarak onarılması da söz konusu birimin dizeler arasında sağladığı ince anlam ayrımını ortadan kaldırarak metnin derin yapısının bozulmasına sebep olmuştur. *İster* birimi, *esen* olarak düzeltildiğinde elbette dizinin anlamı bozulmamaktadır; ancak bu onarmanın tümceler üstü bağlamda değerlendirilmesi söylemi etkileyebilmektedir. Nitekim bu çalışmada yer alan söz konusu birim, yalnızca geçtiği dizinin bağlamı içinde değerlendirilmeyerek dizeler üstü (söylem) bir bağlam içinde değerlendirilmiş ve bu değerlendirme de ilgililere yeni bir okuma örneği teşkil etmiştir.

Anahtar Sözcükler: Dedem Korkut Kitabı'nda anlam, Dede Korkut, Esen olsa, İster olsa.

The semantic nuance in the Dedem Qorqut Kitabı II: Esen olsa, İster olsa

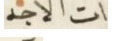
Abstract

In the *Dedem Qorqut Kitabı*, it is seen that the units forming the repeated lines are sometimes replaced with other units. Researchers have repaired all the units that have undergone changes by using the method of uniformization on the grounds that they were written incorrectly. The form of "ister olsa" that we will focus on is one of these. The form "esen olsa", which occurs five times in the text, was replaced by the units of "ister olsa" once. Researchers corrected the unit written in the form of "ister" as "esen" because they thought it was written incorrectly. Considering the meaning that this form adds to the line in which it is used, it is understood that it is not written incorrectly and should be evaluated as written. When the discourse analysis of the text is made, the meaning of the unit in question adds to the context in which it is used shows that it is written correctly. We see that dozens of lines in the text, such as the example we are focusing on, are used and change according to the meaning required by the context. Researchers have achieved unity in the surface structure (sound/form) of the text by correcting the units that differ, but with these corrections they have destroyed the deep structure (meaning) of dozens of lines and eliminated the subtle distinctions in meaning between the lines. In the line we are focusing on, the repair of the "ister" unit as "esen" has destroyed the subtle meaning distinction that the unit in question provides between the lines, thus damaging the deep structure of the text. Of course, when the "ister" unit is corrected as "esen", the meaning of the line is not damaged, but when evaluated in the context above the sentences, it can be said that this repair affects the discourse. In this study, the unit in question has been read by evaluating it within the context above the lines (discourse), not within the line in which it is used.

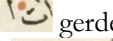
Keywords: Meaning in the in the Book of Dedem Korkut, Dede Korkut, Esen olsa, İster olsa.

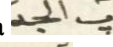
Giriş

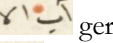
Dedem Korkut Kitabı, biçim yönünden soylar ve (nazım) boylardan (nesir) oluşmuştur. Metinde geçen soylar da yapısı gereği bir bütünlük sunan dizelerden ortaya çıkmıştır. Ayrıca yer yer metnin içine serpiştirilen kalıp dizeler, kalıp ifadeler, deyimler ve ikilemeler de metnin yapısını şekillendiren diğer unsurlardır. Soylamaları oluşturan dizelerle metnin içine serpiştirilmiş kalıp yapıların en önemli özelliği ise yinelenen yapıları oluşturan birimlerin kimi zaman başka birimlerle yer değiştirerek her seferinde ortak birimler üzerinden oluşmamasıdır. Bu bağlamda *apalaca* “alaca” ile *atalaca* “alaca” biçimleri örnek verilebilir. Metinde üç dizede *apalaca* olarak geçen biçim, başka yerde üç kere *atalaca* biçiminde yazılmıştır.

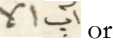
1.1. **Atalaca** kalkanuñı vérgil mañal! (Drs. Nüs. 47/13)

Atalaca gerdegünge gele görgil! (Drs. Nüs. 95/13).

Atalaca gerdegine karşı gelen, kalın Oğuz imrenesi. (Drs. Nüs. 149/13)

1.2. **Apalaca** gerdegine karşı gelen yedi kızuñ umudı. (Drs. Nüs. 60/4)

Abalaca gerdegi içinde yeyüb içüb bî haber otururıdı. (Drs. Nüs. 89/6)

Apalaca ordusına şiven girdi. (Drs. Nüs. 93/7)

Araştırmacılar M. Ergin (Ergin 1964: 19, 36, 60), O. Ş. Gökyay (Gökyay 2007: 46, 73, 109), S. Tezcan ile H. Boeschoten (Tezcan, Boeschoten 2012: 57, 81, 112), *atalaca* biçiminde yazılan birimi, *apalaca* olarak onarmışlardır. S. Elizade ile T. Hacıyev, bu biçimlerden bir tanesini *atalaca* (Elizade, Hacıyev 2004: 93), diğer iki tanesini *apalaca* (Elizade, Hacıyev 2004: 64, 43) şeklinde okumuşlardır.

Yukarıda gösterilen örnekte olduğu gibi yinelenen yapılarda değişime uğramış çok sayıda birimin *Dedem Korkut Kitabı* çalışmalarında yanlış yazıldığı gerekçesiyle onarıldığı görülür. Yapılan bu onarımların temelinde ise tekdüzeleştirme yaklaşımı yatmaktadır. Araştırmacılar, metnin üst yapısında birlik oluşturmak amacıyla değişime uğramış biçimleri onarmışlardır. Araştırmacıların metne yönelik bu müdahalelerinin doğru olduğu söylenemez. Yinelenen kalıpları oluşturan birimlerde görülen değişimlerin farklı farklı gerekçeleri vardır. Birimleri değiştirmeye iten bu gerekçeler göz önünde bulundurulmadan onları onarmak, metnin dokusunu bozduğundan doğru değildir. Yinelenen kalıpları oluşturan birimlerde görülen değişimleri belirleyen etkenlerden biri, metnin yaratım sürecidir. Yapılan çalışmalar, sözlü yaratmalarda, yinelenen dizelerin her seferinde aynı birimlerden oluşmadığını ortaya koymuştur. “Yugoslav âşıklarının ses kayıtları karşılaştırıldığında dize ölçüsü şaşmayan şarkıların ikinci kez aynı kelimelerle tekrarlanmadığı ortaya çıkmıştır. Kalıplar ve konular değişmese de dinleyicinin tepkisi, anlatıcının ruh hâli, o anki toplumsal ve ruhsal öğelerin etkisiyle aynı ozan, şüirlerini başka türlü sıralar.” (Ong, 2013: 77). Bu bağlamda *Dedem Korkut Kitabı*’nda geçen aşağıdaki örnekler, daha önce tespit edilmiştir (Kızılözen, Kızılözen 2017: 29-39).

1.1. Vay al duğağum iyesi! (Drs. Nüs. 91/3).

1.2. Vay al duyağum iyesi! (Drs. Nüs. 93/6).

2.1. Günāhuğuzı adı görklü Muḥammede bağışlasun, xānum héy! (Drs. Nüs. 169/4).

2.2. Günāhuğuzı adı görklü Muḥammede bağışlasun, cānum héy! (Drs. Nüs. 153/12).

3.1. Yayanuñ umudı olmaz (Drs. Nüs. 132/13).

3.2. Yayan eriñ umurı olmaz (Drs. Nüs. 89/12).

4.1. Vay alnum başum umudı! (Drs. Nüs. 93/6).

4.2. Vay ölem başum umurı! (Drs. Nüs. 91/3).

Yukarıda geçen ilk üç örnekte sırasıyla *dudağum* ile *duvağum*, *ṣānum* ile *cānum* ve *umudı* ile *umurı* birimlerinin yer değiştirdiğini görüyoruz. Son dizede ise *alnum* ... *umudı* birimleri yerine sırasıyla *ilem* ..*umurı* birimleri kullanılmıştır. Bu yer değiştirmeler, dizelerin hece sayısını, anlamını bozmamıştır. *Sözlü Formül Kuramınca* bu yer değiştirmelerin doğru yazıldığı, yazıldığı gibi değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Yinelenen kalıpları oluşturan birimlerin yer değiştirmesindeki başka bir etken de anlamdır. Kimi örneklerde üst yapıda (ses, biçim) görülen değişikliğin doğrudan derin yapı (anlam) ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu örneklerde bir birim, yapının ihtiyaç duyduğu anlamdan dolayı yerini bir başka birime bırakmıştır. Bu bağlamda vereceğimiz örnek, daha önce üzerinde çalışılmış; *ḳaza beñzer ḳızı gelini* ile *ḳara beñzer ḳızı gelini* dizeleridir. *Ḳaza beñzer ḳızı gelini* dizesi, kızların ve gelinlerin dış görünüşleri ve güzellikleriyle ilgili olup aşağıdaki tümcelerde kullanılmıştır (Kızılözen 2024: 234):

- Ḳaza beñzer ḳızumuñ gelinümüñ çiçeği oğul!* (Drs. Nüs. 51/8)
Ḳaza beñzer ḳızı gelini biz yesir etmişüz. (Drs. Nüs. 39/8)
Ḳaza beñzer ḳızı gelini ağ çıkarmış ḳara géymiş. (Drs. Nüs. 96/6)
Ḳaza beñzer ḳızumuñ gelinümüñ çiçeği oğul! (Drs. Nüs. 118/2)
Ḳaza beñzer ḳızum gelinüm ağ çıkardı, ḳara géydi. (Drs. Nüs. 145/5)
Ḳaza beñzer ḳızumuñ, gelinümüñ çiçeği oğul! (Drs. Nüs. 162/6)
Ḳaza beñzer ḳızı gelini ağ çıkarub ḳara geydi. (Drs. Nüs. 255/3)
Ḳaza beñzer ḳızı gelini ağ çıkardı ḳara geydi. (Drs. Nüs. 298/10)
Ḳaza beñzer ḳızı gelini, Ḳazana karşı gelüb elin öpdiler. (Drs. Nüs. 289/10)
Ḳaza beñzer ḳızumuz gelinümüz buñlu oldu. (Drs. Nüs. 292/3)

Ḳara beñzer ḳızı gelini dizesi, Kazan Han'ın eşinin, kızının, gelininin tutsak düştüğü bir anlatmada geçer: Kazan Han'ın "*Ḳara beñzer ḳızı gelini çakırşurdılar.*" *Çakırşur-* eylemi, *Dīvānu Lügâti't-Türk*'te "bağdırtmak" anlamında geçer (Ercilasun, Akkoyunlu 2015: 612). Bu tümcede geçen "*ḳara beñzer ḳızı gelini*" kalıbı kızların ve gelinlerin güzellikleriyle ilişkili değildir. *Ḳar* sözcüğü bu tümcede "tertemiz, iffetli" anlamında kullanılmıştır (Kızılözen 2024: 234): "*Tertemiz ḳızı, gelini bağdırtılar.*"

Araştırmacıların onararak yazıya geçirdikleri biçimlerden biri olan *ister* birimi ise bu çalışmada üzerinde durduğumuz birimdir. Metinde beş dizede *esen* biçiminde yinelenen sözcük, bir dizede *ister* biçiminde yazılmıştır. Araştırmacılar, beş kere yinelenen *esen* birimini doğru bulmuş ve *ister* biçimini de ona bakarak düzeltmişlerdir. Bu çalışmada, söz konusu onarımın doğru olmadığı ve *esen* ve *ister* ikilisinin -kullanıldıkları bağlama farklı anlamlar yüklemelerinden ötürü yazıldıkları gibi değerlendirmeleri gerektiği savunulmuştur.

Üzerinde durduğumuz örnek, Dresden nüshası üzerinden okunmuştur. Alınan örneklerin karşısına; *Drs. Nüs.* (Dresden nüshası) ve sayfa numarasıyla satır numaraları eklenmiştir.

İnceleme

Kazan Bey'in oğlu Oruz Bey'in tutsak olduğu boyda geçen bir soylamanın beş dizesinde *esen* olarak yinelenen birim, bir dizede *ister* biçiminde yazılmıştır.

- 1.1. *Ḳanlu ḳanlu şular esen اسى olsa, ḳanın döşer.* (Drs. Nüs. 144/3).
Ḳarakuc atlar esen اسى olsa, ḳulun toğar. (Drs. Nüs. 144/3).
Ḳaytabanda kızıl deve esen اسى olsa, torum vérür. (Drs. Nüs. 144/4).
Ağayıda ağca ḳoyun esen اسى olsa, ḳızı vérür (Drs. Nüs. 144/5).
Beg erenler esen اسى olsa, oğlı toğar. (Drs. Nüs. 144/6).

1.2. *Karşu yatan kara taşlar ister ^{استر} olsa, el yayılır.* (Drs. Nüs. 144/2).

Kimi araştırmacılar, yanlış yazıldığı düşüncesiyle “*Karşu yatan kara taşlar ister olsa, el yayılır.*” dizesinde geçen *ister* birimini, öteki dizelere bakarak *esen* biçiminde onarmışlardır: [(Ergin 1964: 57), (Gökyay 2007: 104), (Tezcan, Boeschoten 2012: 108)]. Kimi araştırmacılar da söz konusu birimi, yazılışına uygun olarak *ister* biçiminde okumuşlardır (Elizade, Hacıye 2004: 89, Kızılözen I 2025: 144).

Üzerinde durduğumuz dizelerde *yineleme* (tekrir) ve *şasırtma* (terdid) sanatları kullanılmıştır. *Yineleme* (tekrir), *sözün etkisini güçlendirmek amacıyla anlamın üzerinde yoğunlaştığı sözcük ya da söz öbeklerini arka arkaya yinelemektir* (Dilçin 2016: 452). Yukarıdaki soylamada “*esen olsa*” kalıbının beş kere kullanımıyla *yineleme* sanatı uygulanarak dize içi bir aliterasyon sağlanmıştır. Ozan, bir dizede de *şasırtma* sanatını kullanarak beş kere yinelenen *esen* sözcüğünün yerini, *ister* biçimiyle değiştirmiştir. *Şasırtma* (terdid), *söz, karşısındakini merakta bırakacak ve ilerisinin ne olacağını sezdirmeden sürdüürdükten sonra, beklenmedik çarpıcı bir sonuçla belirtmektir* (Dilçin 2016: 452). *Yineleme* yanlışına düşen okuyucu, *ister* biçiminin yanlış yazılarak *esen* biçiminde okunması gerektiğini düşünebilir. Nitekim kimi araştırmacılar, böyle düşündüklerinden söz konusu birimi, onarma yoluna gitmişlerdir. Ancak söz konusu birimin, geçtiği dizinin içinde değil de soylamanın bütünü içinde değerlendirildiğinde doğru yazıldığı görülüyor. Bu örnekte ozan, *esen* yerine *ister* birimini kullanarak yalnızca *şasırtma* sanatını kullanmamıştır. Bu değişim, *şasırtma* ile birlikte dizinin ihtiyaç duyduğu *anlamı* karşılamak için de gerçekleşmiştir. Üzerinde durduğumuz dizede, yalnızca bir söz oyunu yapılmış olsaydı; *ister* biçimi, *esen* olarak düzeltilebilirdi. Başka bir ifadeyle *ister* biçimini *esen* olarak onarmak, tümcenin anlamında herhangi bir değişikliğe yol açmasaydı, bu onarım yapılabilirdi. Ancak söz konusu dizede geçen *ister* biçiminin *esen* olarak onarılması, tümcenin anlamını etkilediğinden doğru bir müdahale değildir. Başka bir deyişle *ister* biçiminin üstlendiği anlamı, *esen* biçimi karşılamamaktadır. Dolayısıyla bu dizinin üst yapısı (ses, biçim) ile ilgili olan *söz sanatlarına* (yineleme, şasırtma), derin yapıyı (anlam) ilgilendiren *ince anlam ayırımının* (semantic nuance) da eşlik ettiğini söyleyebiliriz. Özetle; üzerinde durduğumuz *esen olsa* ile *ister olsa* kalıplarında *yineleme* ve *şasırtma* sanatlarıyla birlikte *ince anlam ayırımı* da kullanılmıştır.

“*Karşu yatan kara taşlar ister olsa, el yayılır.*” dizesinde *iste-* eylemi, geniş zamanın şartında kullanılmıştır. Bu örnekte *ol-* eylemi, *i-* eyleminin görevini üstlenmiştir. Batı Türkçesinde *i-*, ek eylem olarak kullanılmaktadır. Batı Türkçesi diyalektlerinde birleşik çekimin hikâyesinde, rivayetinde, şartında yardımcı eylem olarak hep *i-* kullanılır: ... *i-di*, ... *i-miş*, ... *i-se* (Ergin 2009: 320-326). Dolayısıyla söz konusu örnek, *ister olsa* değil de *isterse* (ister ise) olmalıydı. Bu dizede geniş zamanın şartında kullanılan *ol-sa* biçimi, çağdaş Türk diyalektlerinden Kazak Türkçesinde kullanılan *bol-sa* biçimine denk gelmektedir. Kazak Türkçesinde birleşik çekimin hikâyesiyle rivayetinde *e-* eylemi kullanılırken (Tamir 2007: 469) birleşik çekimin şartında *bol-* “olmak” eylemi kullanılmaktadır (Tamir 2007: 470). Kazak Türkçesindeki bu kullanım özelliği, *ister olsa* biçiminin dilbilgisi yönünden herhangi bir sorun oluşturmadığını gösteriyor.

Anlam yönünden incelendiğinde *ister olsa* ile *esen olsa* birimlerinin, kullanıldıkları dizelere farklı anlamlar yükledikleri anlaşılmaktadır. *Esen olsa* kalıbının geçtiği dizelerin dördünde *at - kulun*; *deve - torum*; *koyun - kuzu* ve *bey erenler - oğul* gibi canlılardan bahsedilmektedir. *Esen olsa* kalıbının geçtiği bir dize ise *su* ile ilgilidir: *Kanlı kanlı şular esen olsa, kanın döşer* (Drs. Nüs. 144/3). Bu dizede geçen *kanlı kanlı şular* ibaresindeki *kan* sözcüğünün iki kere art arda geçmesiyle suyun hayvan ve insan gibi hareket kabiliyetine vurgu yapılmak istenmiştir, denebilir. Yine *kan* ile *su* kavramlarının yan yana kullanımıyla kanın damarda aktığı gibi suyun da nehirlerde aktığı söylenmek istenmiştir. Böylece hareket halinde olan *hayvan*, *insan* ve *su* için *esen olsa* kalıbı kullanılırken hareket kabiliyetinden yoksun olan *kara dağlar* için *ister olsa* kalıbının kullanıldığı düşünülebilir. Ayrıca *iste-* eyleminin dizede “izin vermek” anlamında kullanıldığı söylenebilir. Türkülerde, şarkılarda kullanılan *yol ver dağlar*, *dağlar geçit vermez* örnekleri, dağlardan izin almakla ilişkilidir. Kendisi sabit

olan dağ, canlı ve cansızların yayılması ve yaşamasına izin vermektedir. Bütün canlıların ve hatta suyun bile varlığını sürdürmesi için toprağa ihtiyacı vardır. Ayrıca *dağ* sözcüğünün burada kendi anlamının yanı sıra “basılacak yeryüzü”, “yaşanılabilir alan” olarak da kullanıldığı söylenebilir. Dolayısıyla üzerinde durduğumuz biçimin *ister* şeklinde doğru yazıldığı ve yazıldığı gibi değerlendirilmesi gerektiğini ifade edebiliriz. Bu açıklamalardan sonra üzerinde durduğumuz dizelerin aktarımını yapabiliriz. *Esen* sözcüğünün geçtiği dizelerin aktarımı şöyle oluyor:

- 1.1. Kanlu kanlu şular esen olsa, kanın döşer. “Kanlı kanlı (canlı, bol) sular, esen olsa yayılır. Gür sular esen olursa kanın damarda aktığı gibi ırmaklardan akar.”
 - 1.2. Karakuc atlar esen olsa, kulun toğar. “Cins atlar esen olsa, yavrusu doğar.”
 - 1.3. Kaytabanda kızıl deve esen olsa, torum vérür. “Kızıl develer esen olsa, yavrusu doğar.”
 - 1.4. Ağayıda ağca koyun esen olsa, kızu vérür. “Beyaz koyunlar esen olsa yavrusu doğar.”
 - 1.5. Beg erenler esen olsa, oğlu toğar. “Bey erenler esen olsa çocuğu olur.”
- İster sözcüğünün geçtiği dize şöyle aktarılabilir:
2. “Karşu yatan kara taşlar ister olsa, el yayılır.” “Karşıda yatan kara dağlar isterse, izin verirse, ulus, halk yayılır; yaşam alanı bulur.”

Sonuç

Dedem Korkut Kitabı'nın özelliklerinden biri kimi dize ve kalıpların yinelenmesidir. Ancak yinelenen bu dize ve kalıpları oluşturan birimlerin her seferinde aynı sözcüklerden oluştuğu söylenemez. Bir kalıbı oluşturan sözcüklerin başka sözcüklerle yer değiştirmesinin mümkün olamayacağı düşünülebilir. Araştırmacılar da böyle düşündüklerinden yanlış yazıldığı gerekçesiyle *Dedem Korkut Kitabı*'nda geçen yüzlerce biçimi onarmışlardır. Böylece yapılan tekdüzeleştirmelerle üst yapıda (ses, biçim) birlik sağlanmıştır ancak bu müdahalelerle metnin derin yapısı (anlam), olumsuz yönde etkilenmiştir. Üzerinde durduğumuz *ister* birimi de düzeltilerek çeviri yazıya aktarılan yüzlerce örnekten biridir. Araştırmacıların bu yaklaşımlarındaki temel sorun, biçimin ön plana çıkarılıp anlamın göz ardı edilmiş olmasında yatmaktadır. Dizeler ile kalıp ifadelerin anlam yönü dikkate alındığında; bu değişimlerin bilinçli olarak yapıldığı ve bu kullanımların yanlış yazılmadığı ortaya çıkmaktadır.

Üzerinde durduğumuz altı dizelik soylamanın söylem analizi yapıldığında *esen* sözcüğünün geçtiği dizelerle *ister* biriminin geçtiği dize arasında derin yapı (anlam) yönünden farklılıklar olduğu görülmektedir. Dizenin derin yapısındaki bu farklılıklara sebep olan durumlardan biri ise *esen* yerine *ister* biriminin kullanılmasıdır. Dolayısıyla söz konusu dizenin üst yapısıyla ilgili yapılacak herhangi bir oynama, başka bir deyişle *ister* biçiminin *esen* olarak onarılması -dizenin anlam yönünü etkilediğinden- doğru değildir.

Kaynakça

- Dedem Korkut kitabı*-Dresden nüshası (t.y.). Mscr. Dresd. Ea. 86. <http://digital.slub-dresden.de/werkansicht/df/10013/1/>
- Dilçin, C. (2016). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Elizade, S., & Hacıyev, T. (2004). *Kitabi- Dede Korkut*. Önder Neşriyat.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- Ergin, M. (2016). *Dede Korkut kitabı* (Cilt 1-2). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gökyay, O. Ş. (2007). *Dedem Korkudun kitabı*. Kabalcı Yayınevi.
- Kızılözen, C., & Kızılözen, G. (2017). Dedem Korkut kitabının yazıldığı gibi okunması ve sözlü formül kuramı. *Folklor/Edebiyat*, 23(92), 29-39. <http://doi.org/10.22559/folkloredebiyat.2017.53>

- Kızılözen, C. (2024). Dedem Korkut kitabında ince anlam ayırımı I: Kara benzer, kaza benzer. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (35), s. 229-236. <http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut654>
- Kızılözen, C. (2025). *Dedem Korkut kitabı 1 satır altı çeviri yazı ve dizin*. Kronik Yayınları.
- Ong, W. J. (2013). *Sözlü ve yazılı kültür sözün teknolojileşmesi*. Metis Yayınları.
- Tamir, F. (2007). Kazak Türkçesi. İçinde A. B. Ercilasun (Ed.), *Türk lehçeleri grameri* (ss. 429-480). Akçağ Yayınları.
- Tezcan, S., & Boeschoten, H. (2012), *Dede Korkut Oğuznameleri*. Yapı Kredi Yayınları.